

Sanatkâr Şehirler

Necla DURSUN

İnsanoğlu zamanla etrafındakileri ve sahip olduğu birçok şeyi kaybederken ne yazık ki sahip olduğu hayati dengeleri de yitirmektedir.

İnsanlar içinde yaşadıkları kentin yaşam biçimini benimserler. Kentin sahip olduğu fiziksel, kültürel, toplumsal, siyasal ve ekonomik değerler kentte yaşayanların yaşam pratiğine etki eder. Bu etki ile davranışlarında ve ilişkilerinde değişiklikler yaşanırken çoğunlukla durumun farkına dahi varılmaz.

Sanayileşme ile başlayan kentleşmede, kent insanı kente özgü hareketler sergilemektedir. Örneğin, şehirde yaşayan birinin yürüyüşü belli bir ritme ve ölçüye tabidir. Hayatını geçirdiği alanların çoğunlukla düz zeminli mekânlardan oluşması sebebiyle adımlarında düzensizlik söz konusu değildir. Kırdaki yaşayan birinin adımları ise düzensiz ve ölçüden uzaktır. Hayatındaki düz mekânların azlığı, doğanın şekillerine ve şartlarına göre hareket etmek zorunda olmasını gerektirmektedir. Bu sebeple denebilir ki; yaşamını sürdürdüğü fiziki koşullar insanı, davranışlarını, düşüncelerini, hareketlerini ve yeteneklerini belirleyen temel unsurlardır. Edip Cansever bu hemhal olma durumunu dizelerinde şöyle dile getirmiştir:

*“İnsan yaşadığı yere benzer
O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer
Suyunda yüzen balığa
Toprağını içen çiçeğe
Dağlarının tepelerinin dumanlı eğimine”*

Teknolojik gelişmelerle üretim ve hizmet hız kazanırken rekabet ortamı oluşmaktadır. Devamındaysa ulusal ve uluslararası pazarlara erişim kolaylaşmaktadır. Kitle iletişiminin artması ve göreceli olarak olsa da sözlü iletişimin önemini yitirmesiyle kentlerin oluşma süreci anlatılırken (bir anlamda) eş zamanlı olarak kentlinin/şehir sakininin var olma süreci de anlatılmış olur.

Şehirli/şehir sakini, şehirde yaşamayı özümstedikçe ilişkileri de bu doğrultuda nitelik kazanarak mal ve hizmet üretiminde uzmanlaşmaktadır. Uzmanlığının ilerlemesiyle yetenek ve başarıları ölçüsünde statü sahibi olmaktadır. Yaşanan uzmanlaşmaların devamında kısıtlı bir sermayeyle, çoğunlukla beden, dimağ ve duyu gücüyle iş yapan sanatkarlar doğurmuştur.

Türk Dil Kurumu'nda sanatkâr; "el ile yaptığı işi kendisine meslek edinen işçi veya usta" olarak tanımlanmaktadır. (erişim trh: 17.04.2021) Sanatkâr demek çok sayıdaki geleneksel Türk Sanatının akla gelmesi demektir. Bu gün artık unutulmaya yüz tutmuş hat, künde-kari, minyatür, kalemişi, çinicilik ve ebru gibi sanatlar yaşatılmaya çalışılmaktaysa da bu çabanın başarısı gelecekte ölçülebilecektir.

Bazı şehirler vardır ki sanatıyla ve sanatkârlarıyla öne çıkmaktadır. "Edirnekari" ise adında hem sanatı hem de şehri barındırdığından bir adım daha öndedir. Doğduğu şehrin adını taşıyan "Edirnekari" sanatı adına atfen 15. yüzyılda Edirneli ustalar tarafından mimari eserlerin iç kısmından, çeyiz sandıklarına, kitap ciltlerinden yazı çekmecelerine kadar icra edilmiş kendine has bir süsleme sanatıdır.

Bir diğer sanatkâr şehir ise Zonguldak'ın ilçesi Devrek'tir. Devrek baston oymacılığı ile ünlüdür. Yerleşim yerinin kalbindeki "Bastoncular Çarşısı" bünyesindeki sanatkâr zenginliği aşıya verdiği çeşitli formlarla yaşatılmaktadır. Oyma ustalarının mahir ellerinde aşıya türlü çeşit motifler ve silüetler kazandırılarak

bastonlar üretilmekte, oymacılık sanatı yaşatılmaktadır.

İçinde sanat ve sanatkâr barındırırken zamana ve teknolojik gelişmelere yenik düşerek kaybolmaya yüz tutan meslekler 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve Alışveriş Merkezleri Hakkında Yönetmelik uyarınca belirlenmektedir. Söz konusu yönetmelikteki "Geleneksel, Kültürel veya Sanatsal Değeri Olan Kaybolmaya Yüz Tutmuş Mesleklerin Listesi"ndeki madde sayısı günden güne artması oldukça üzücüdür. Listede yer alan mesleklerden; oymacılık (necarlık), nalın yapımı, sedef kakmacılık, taş işlemciliği, eyercilik, şimşir tarak yapımı, minencilik, yemenicilik, hasırcılık, sap örücülüğü, kök boyamacılığının ustaları gün geçtikçe azalmaktadır.

Zamanın acımasızlığıyla ezilerek ufalanan bir taş parçası gibi küçülmekte olan bu sanat dolu mesleklerin icracıları (güncel sıfatı ile "sanatkâr küçük esnaf"); usta çırak ilişkisi ile edindikleri mesleklerinde aynı ürünü defalarca kez tekrarla üretirken, doğuştan gelen sanatçı bakışlarını ustasından aldıklarıyla yoğunlaşarak müşterilerine sorumluluk bilinciyle hizmet vermiş, çalışmayı "ibadet", işyerlerini "ekmek teknesi" olarak görmüşlerdir.

İnsanoğlu zamanla etrafındakileri ve sahip olduğu birçok şeyi kaybederken ne yazık ki sahip olduğu

hayati dengeleri de yitirmektedir. Bu bazen bir görenek, bazen bir yemek tarifi, bazen de bir hayat görgüsü olurken, yeni olan her şey tıpkı hızlı bir ulaşım aracı gibi eski olana yolculuk yaptırmaktadır. Kabul etmek zor olsa da değerlerini çabuk unutan bir toplum olmanın verdiği etkiyle hayat galesinin unuttuğu birçok şeyle beraber zamanında rağbet gören meslekler de bu durumdan nasibini almaktadır. Artık ihtiyaç kalmadığından mıdır, el emeğinin pahalı olduğundan mıdır, küreselleşme etkilerinden midir bilinmez yakında sadece kitap sayfalarında ve fotoğraflarda kalacak gibidirler. Yok olmaları için başta yerel yönetimlerin teşvikiyle; yorulmuş bir güreşçiye raunt molasında sunulan bir şişe su gibi, terini silmesi için uzatılan küçük bir havlu gibi destek çıkılıp sırtının sıvazlanarak "Hadi bakalım, böyle devam edelim, birlikte başaracağız, daha seninle küçük sporcular yetiştireceğiz." denilmesini gerekli kılmaktadır.

Günümüz ihtiyaçlarına monte edilerek pek ala varlığını sürdürmesi mümkün olan geleneksel mesleklerin bilinirliğinin artırılması, ustalarının "el vermeden" bu dünyadan göçmelerine izin verilmemesi, sanatın yaşatılması bilincinin sürdürülmesini gerekli kılmaktadır.

